

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Даниела Годорова Маркова, ПУ „Паисий Хилендарски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'
в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3.
Педагогика на обучението по ..., докторска програма „Методика на обучението по
изобразително изкуство”

Автор: Елица Николова Гилова

**Тема: Формиране на знания и умения за изобразяване на обекти чрез пленер в
прогимназиален етап на средното училище**

Научен ръководител: доц. д-р Методий Иванов Ангелов

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-2803 от 10.07.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Формиране на знания и умения за изобразяване на обекти чрез пленер в прогимназиален етап на средното училище” за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ..., докторска програма Методика на обучението по изобразително изкуство. Автор на дисертационния труд е Елица Гилова, докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Естетическо възпитание” с научен ръководител доц. д-р Методий Ангелов от ПУ, „Паисий Хилендарски”.

Представеният от докторант Елица Гилова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд; автобиография в европейски формат; доклад от Комисията за качеството за научноизследователска продукция към ПФ; протокол № 34 от проведеното редовно заседание на Комисията за качеството за научноизследователска продукция към ПФ;

протокол от катедрен съвет, свързан с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд; дисертационен труд; автореферат; списък на научните публикации по темата на дисертацията; копия на научните публикации; декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи; справка за спазване на специфичните изисквания на ПФ;

Докторантката е приложила 8 броя публикации, както и приложения към автобиографията, свързани с отзиви и удостоверения за художествено творчески участия. Приложен е и компакт диск на документите в електронен вариант. Необходимите документи и материали по процедурата са налични, което дава основание изискванията по процедурата да се считат за напълно спазени.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Елица Гилова е дългогодишен учител по изобразително изкуство; понастоящем е базов учител към ПУ „Паисий Хилендарски”, от 2004 г. работи в СУ „Св. Патриарх Евтимий”, гр. Пловдив; преди това също е работила като учител в други училища в Пловдив и Велико Търново. Има опита на ръководител на школа по изобразително изкуство към читалище в гр. Асеновград и ръководител на извънкласни и извънучилищни клубове „Пленер”. Трябва да се отбележи, че към тези клубове се включват и студенти от ПУ „Паисий Хилендарски”, както и от АМТИИ. Биографичните данни показват категорично – Е. Гилова има много добър професионален опит в преподаването на изобразително изкуство, което е голямо предимство при разработването на дисертационния труд. От данните свързани с нейното образование, прави впечатление стремежът ѝ към усъвършенстване на придобитите умения и познания – има следдипломна специализация; майсторско свидетелство и множество удостоверения и сертификати за проведени обучителни програми и тренинги.

Не мога да не отбележа активността в художественотворческата дейност. Художествените умения, проявени с упоритост и постоянство в множество арт събития, реализираните творчески идеи в самостоятелни изложби, организираните изложби, пленери и различни творчески форуми с ученици в страната и в чужбина, предполагат много качества, които са от полза за дисертационния труд, изграден върху стабилната основа на собствения практически опит. Творческата активност е богата. Логично следват признанията и наградите.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Като се има предвид, необходимостта от обновяване на учебното съдържание по изобразително изкуство чрез прилагане на форми и методи на обучение, привлекателни за учениците, които да подтикнат по-ефективното разгръщане на творческия им потенциал, разра-

ботвания в дисертационния труд проблем в научно и научно-приложно отношение е напълно актуален. Има реална необходимост от неговото теоретично проучване и от разработването на система от учебни задачи, основани на досег с природата, извън обичайната среда за рисуване в класната стая.

4. Познаване на проблема

Проблемът, разработен в дисертационния труд е с теоретико-приложно значение, като начинът по който е разгърнат в структурата на дисертационния труд, показва, че докторанката познава неговото състояние, както в исторически план, така и в съответствие с изискванията на съвременността. Това се вижда от съдържанието на дисертацията, разпределено в четири основни глави в които логично се развиват идеите. По всяка вероятност добрият практически опит на докторанката и дават възможност да се чувства „в свои води”, да се ориентира добре в същността на проблема и да прояви необходимите за дисертационно проучване качества – умение за задълбочено проучване и вникване в спецификите на конкретния въпрос; научно-изследователско търпение в проследяването на исторически аспекти и основни концепции, свързани с разглежданата проблематика.

5. Методика на изследването

Методиката на изследване, избрана от докторанката, ѝ позволява да постигне заложените цели. Използваните методи на изследване като теоретичен анализ, сравнителен анализ, систематизиране, моделиране, анализ на продуктите от творческата дейност, наблюдение, анкетен метод, интервю, експертна оценка, дидактически експеримент, проучване на педагогическия опит, както и статистическите методи дават възможност за решаване на основните задачи, поставени в дисертационния труд. Методите са удачно подбрани и съответстват на конкретните цели на изследването. Използваният инструментариум създава впечатление за единност, при което отделните теоретични и емпирични, количествени и качествени , статистически методи осигуряват точност на анализа.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем от 383 страници, от които 252 страници съдържат текст на основното изложение (вкл. литература от 7 стр.), останалите 131 страници са приложения. Добавени са приложения № 21-28 с таблици със статистически данни относно анкетирането и критериите на изследването. Основният текст и приложенията са оформени в едно общо книжно тяло.

Структурата на дисертацията включва увод, четири глави, обобщение и изводи, заключение. Библиографията се състои от 128 заглавия, от които 120 източници на кирилица. /

източника са от интернет сайтове. Дисертационният труд е онагледен с таблици, диаграми и схеми. В приложението са включени анкетните карти, използвани в изследването, както и резултатите от анкетирването; бланка за интервю и осъществени интервюта; план-конспекти на темите от експерименталния модел; снимки от предисторията на Клуб „Пленер”, чийто ръководител е докторантката; снимки от експерименталния модел. Приложение 9 представя рисунки, реализирани по време на пленерно рисуване сред природна и архитектурна среда, взети на произволен принцип, с цел да се проследят уменията на учениците. Приложението дава ясна представа за различията в качествата на рисунките при входното и изходно ниво. Използваните фотографии на учебните творби, както и фотографиите от пленерите, организирани през различни години дават добра представа за експерименталния модел на изследването.

Уводът на дисертационния труд аргументира избора на темата и нейната актуалност, от него се получава стегната информация за основните параметри на изследването. Първата глава на изследването е посветена на преглед на обучението по изобразително изкуство в средното училище. Разглежда се ролята на обучението по изобразително изкуство за развитието на личността на учениците; направен е обзор на развитието на обучението по изобразително изкуство в България през 19 и 20 век. Акцентира се на целите на обучението в прогимназиален етап и очакваните резултати. Тази глава въвежда в проблематиката и би могла да дава по-обща информация, тук конкретна информация по поставения проблем дава въпросът за мястото на извънкласните форми в системата.

Втората глава на дисертацията е ориентирана конкретно към пленера като форма на работа в изобразителното изкуство и в обучението. В тази глава е разгледана същността на пленера като специфична творческа дейност. Дава се определение на понятието „пленер”. Проследява се възникването на пленерната живопис. В контекста на обучението по изобразително изкуство се проследяват нормативните възможности, потенциалът на пленерното рисуване; учебните програми и мястото на пленера в тях; проблеми, свързани с обучението по пленер като извънучилищна форма на обучение. Отбелязани са изискванията относно изобразителната компетентност на водещия пленера педагогически специалист.

Трета глава представя основно замисъла, целите, задачите и очакваните резултати на експерименталния модел на изследването. Представени са етапите на изследването с техните конкретни цели и задачи. В тази глава е предложена оригинална концепция за прилагане на педагогически експериментален модел. В четвърта глава се разгръща създадената система от изобразителни задачи с методи на преподаване целящи развитие на изобразителните знания и

умения на учениците от прогимназиален етап чрез пленер. Резултатите от приложената методическа система са представени по отделни критерии.

Ще изложа основните, според мен, качества на дисертационното изследване. По отношение на неговия цялостен дизайн - формата на изложение на изследователските идеи напълно съответства на изискванията за дисертационен труд. Ясни и точно формулирани са параметрите на изследването. Текстът е композиран оформен добре. Научно-теоретичната част е в логична взаимовръзка с емпиричната практико-приложна част.

В частта на експеримента, свързан с определяне на входното и изходното ниво на теоретичните знания на учениците, се прилагат критериите: знания за пленерното рисуване, знания за пространството в пейзажа, знания за работа с цветове, материали и техники и знания за пейзажа като жанр. Те са точни и достатъчни. В практико-приложната част се използват два основни критерия, свързани с уменията на учениците за изобразяване на обекти чрез пленер: изобразителна грамотност и художествена изразителност. За по-голяма яснота, всеки от тях е прецизиран от специфични подкритерии, качествени показатели - съобразени с теоретичните знания и практичните умения на учениците за пленерното рисуване и с етапите на изпълнение на поставените изобразителни и проучвателни задачи. Считам, че критериите и качествените показатели са добре прецизирани. Изработената критериална система за оценяване на резултатите от придобитите знания и умения на учениците е ефективна. Не съм съгласна с експертното мнение, според което те формализират оценяването и не дават обективна оценка. Разбира се, че трудно се обхваща и оценява емоцията и психологичното състояние на учениците, но разработени максимално точно, те допринасят за получаването на експериментални данни, предоставящи богата информация. В един дисертационен труд интуитивните усещания на художника, трябва да бъдат осветлени и изведени в подходяща за анализиране форма. Един поглед е достатъчен на специалиста да прецени проявената наблюдателност на ученика, но достоверността в проследяването ѝ в поредица от изобразително-практически ситуации или уроци по изобразително изкуство, може да се аргументира когато учителят се ръководи от конкретни показатели и степени за диференцирана оценка. Обективното и максимално пълно оценяване на резултатите от експерименталния модел изисква създаването на прецизирани критерии и показатели.

Голяма е значимостта и резултатността на прилагането на качествения метод интервю с експерти за събиране на многостранна информация. Той не е приложен формално – докторантката е взела под внимание в работата си уместните уточнения на добре подбраните в областта на изобразителното изкуство специалисти, ангажирани по един или друг начин с пленера. Съобщила се е с най-удачните предложения относно определянето и подбора на

темите. Тези обективни експертни мнения, основани на дългогодишен професионален опит са добро попадение за валидизиране на информацията, за потвърждаване на собствените идеи, хипотези, методи на преподаване (например дадени са предложения за използване на нетрадиционни материали /витражни бои, пасти при рисуване върху стъкло/; включване на задачи по памет, които допълнително да стимулират сетивните възприятия и да развият зрителната памет; „зелено училище, съчетано с пленер“, което насочва към екологични проблеми и предоставя многообразни междупредметни връзки).

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Научните приноси са реални и отразяват заслугите на докторантката за обогатяване на методическите похвати в обучението. Особено значим е приносът на Е. Гигова в съставянето на експерименталния модел. В него се съдържат интересни творчески задачи, някои от които смело разчупват рамките на обичайното разбиране за пленерно рисуване. Такова е направеното обобщение относно пленера като специфична форма на обучение – за нея той е възможност да се излезе от общоприетите рамки на традиционни форми на работа. Като се има предвид, че предизвикателствата и търсенето на мотивация за проявяване на творческите способности на учениците трябва да са неотменима част от работата с тях, може да бъде прието за ефективно включването на форми като пърформанси, арт-инсталации, както и реализацията на изложби, посещение на галерии и музеи, творческа работилница и др. Важни са обаче и методическите аспекти, които са представени от докторантката в достатъчна пълнота. Връзката на пленера с други форми на работа по изобразително изкуство допълнително обогатява тематичните програми и дава възможност на участниците за по-различен поглед към конкретен творчески проблем, като стимулира креативността им. Убедено може да се каже, че постигнатите добри резултати се дължат и на съчетанието на пленер с други форми на работа. Този подход съответства на новите тенденции в образованието и несъмнено обогатява педагогическата теория и практика.

Практическата част би била от помощ за методическата работа на учителите по изобразително изкуство – ще им предложи ефективни варианти, някои нетрадиционни и смели и точно тази смелост при избора на теми ще подтикне мисълта и на другите в посока на разчупване на стереотипни рамки, там където е необходимо и там и където обстоятелствата предполагат гъвкава реакция. Подбраните теми и подтемите в експерименталния модел са добре планирани и съобразени с възрастта на учениците, като допринасят за по-ефективното и качествено овладяване на знания и умения за изобразяване на обекти чрез пряко наблюдение. Не малък е и приносът за създаване на естетическо отношение към заобикалящата ни природа.

Педагогическият модел е актуален, подходящ и препоръчителен в извънкласните форми на обучение с учениците (не само в пети клас). Основание за това дават не само получените творчески резултати в дисертационното изследване, а и споделените от ученици мнения за мотивиращото въздействие на пленера. Обогащването на знанията и развитието на умения чрез пленерната практика в голяма степен са по-ефективни от обучението в класна стая.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите, които отразяват резултати на дисертацията са 8 статии, като 6 от статиите са авторски; 2 са в съавторство. Публикациите имат пряко отношение към проблематиката на разглеждания дисертационен труд. Същевременно прегледът на статиите показва липса на преповтаряне на едно и също съдържание.

9. Лично участие на докторантката

Личното участие на докторантката в проведеното дисертационно изследване в случая има решаващо значение за успешното провеждане на експерименталната практическа част с учениците. Получените резултати и формулираните приноси на проведеното дисертационно изследване, представени в дисертационния труд са оригинални и са лична заслуга на докторантката. Представена е декларация за оригиналността на резултатите и приносите и липсата на заимстване от изследвания и публикации, в които докторантката няма участие.

10. Автореферат

Авторефератът е оформен съобразно изискванията, отразява основните резултати постигнати в дисертационния труд. Съдържанието на автореферата отговаря напълно на структурата и параметрите на дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Без съмнение изследователската работа е задълбочена, проблемът е разгледан обстойно; не е лесно да се изведат в пълна изчерпателност всички негови аспекти, но въпреки това, според мен, той би могъл да се допълни в следните посоки:

- Разгледани са видовете учебни пленери, но би могло да се направи систематизация на спецификите на видовете пленери с участието на художници, някои станали вече традиционни, организирани у нас и в чужбина. Проследяването на тези събития ще очертае широкия диапазон на проявление на пленерното изкуство, множеството варианти на провеждане на съвременния пленер.

- Прегледаната и анализирана литература по проблема е основно методическа литература на български автори. Извън обсега на вниманието на докторантката е останала съвременна литература за пленера – това са монографии на англоезични и някои руски автори. Би могло да се предположи, че прегледът на тази литература ще даде различни гледни точки към разглеждания проблем.
- На фона на прецизното и задълбочено представяне на практико-приложна част и резултатите на изследването, липсва същата детайлност в направените изводи и препоръки за практиката.
- Има редица технически неточности, например посочените страници в съдържанието на приложението на с. 254 не отговарят на страниците в самото приложение; не е единен принципът на представяне на имена на творци в историческия преглед на пленерната живопис – някои с биографични дати в скоби, други – без; имена на творци и школи дадени на латиница, или пък преведени на български; при някоя от посочената литература, липсва пълното описание, според стандарта за цитиране, например на с. 100, бел. под линия № 64; № 66 - не става ясно дали това е дисертационния труд на автора, статия или монография, а и посочените източници не са дадени в литературата накрая.

12. Лични впечатления

Познавам Елица Гилова като колега-художник с впечатляващ темп на творческа дейност, организатор и участник в творчески събития – изложби, пленери, арт форуми; професионалист отдаден на работата с учениците. Независимо от обичайните трудности по време на отделните етапи на изграждане на дисертационния труд, върху които съм имала известен поглед, крайният резултат прави впечатление със своята завършеност, прецизност, ясна изследователска логика и компетентност. Е. Гилова е преподавател по изобразително изкуство с дълъг преподавателски стаж и богат специализиран опит, свързан с темата на дисертацията.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам бъдещото използване на основните постижения и приноси в дисертационното изследване, най-вече на научно-приложните приноси, да бъдат представени във вид на методическо пособие, публикации или като образователни електронни ресурси, за да бъдат използвани от специалисти и преподаватели по изобразително изкуство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд **съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на** изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Елица Гигова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Методика на обучението по изобразително изкуство”, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване. В заключение смятам, че научната стойност на предложения дисертационен труд е безспорна и отговаря на изискванията за придобиване на образователна и научна степен “доктор”.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор”** на **Елица Николова Гигова** в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ..., докторска програма „Методика на обучението по изобразително изкуство”.

26. 08. 2020 г.

Рецензент: проф. д-р Даниела Маркова